

Наталія СОЛОВЙОВА

СПЕЦИФІКА ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО (ЗА РОМАНОМ «ГУДЗИК»)

У статті розглядаються жанрові особливості і стилізові риси психологічної прози Ірен Роздобудько. Зосереджено увагу на ключових мотивах у жіночих романах письменниці, які є першоелементами сюжету аналізованого твору. Розглядаються особливості проблематики та сюжетно-фабульних колізій роману «Гудзик» Ірен Роздобудько, обґрунтовано філософські тлумачення актуальних питань свободи і віри.

Ключові слова: психологічна драма, «жіноча» проза, «філософія життя», «ефект гудзика».

Постановка проблеми. Творчість Ірен Роздобудько презентує мистецтво «нової хвилі», незалежно ідеологічно, прикметне тяжінням до творчої свободи. Жанрова структура художньої прози сучасної письменниці є досить складною. У більшості її творів спостерігаємо тенденцію синкретизації, взаємозмішування традиційних жанрових формул, і як наслідок – руйнування класичних літературних канонів. Подолання усталених стереотипів, «оновлене» відтворення важливих проблем суспільного значення дає можливість авторці повною мірою відобразити атмосферу часу й робить її самою «чи не найбажанішою постаттю сучасної української літератури» [1, 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проза Ірен Роздобудько не часто ставала предметом наукових зацікавлень, проте варто відзначити науковців, які активно звертаються до аналізу творчого доробку письменниці: Я. Голобородько, Ю. Джугастрянська, Р. Харчук, В. Градиський, Л. Горболіс, Н. Зборовська та інші. Зокрема, хотілося б звернути увагу на такі праці: Н. Герасименко «Особливості творчої манери І. Роздобудько» [1], Я. Голобородько «Українська

fashion-література. Тексти і цінності Ірен Роздобудько» [2], Ю. Джугастрянська «Ірен Роздобудько: – коли жінка поет...» [3], Р. Харчук «Особливості жіночого письма» [4].

Мета дослідження – висвітлити жанрові особливості і стильові риси творчого доробку Ірен Роздобудько (на основі роману «Гудзик»).

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, постать Ірен Роздобудько – непересічна, якщо говорити про літературу власне «жіночу». У її доробку ми знаходимо дійсно жіночий погляд на почуття, на життя, на творчість. Героїні її творів неоднозначні і загадкові своєю, можна сказати, подвійною натурою. «Жіноча» проза має й певну специфіку, що, власне, і дозволяє виокремити цей пласт літературного потоку в окремий рівень розвитку світової та національної літератури [4, 180]. Жіноча сутність у романах Ірен Роздобудько – доволі складна та неоднозначна.

Роман «Гудзик» авторка увела підзаголовок – психологічна драма. Саме підзаголовок, а не уточнення жанру, адже за всіма критеріями виписано роман, а не п'єсу про певні страждання в особистому житті. Слід звернути увагу і на прийом обрамлення, настільки вдало використаний, що від сторінки до сторінки чекаєш на розв'язку інтриги: «Я померла 25 вересня 1997 року...» [5, 4].

Манера написання обумовлена глибоким зануренням у внутрішній світ персонажів, притаманним жіночому типу письма. Оригінально представлений і концепт материнства: продовження жінки в жінці. Воно відбувається на двох рівнях: надсюжетному, коли динамічне навантаження переходить від одного персонажа до іншого, і власне сюжетному (родинні зв'язки, почуття тощо).

У творі постать жінки-персонажа, яка рухає сюжет, подвійна. Єлизавета та Ліка – це ніби два боки однієї медалі, дві частини однієї жіночої сутності. Сильна та ніжна Єлизавета – творча, неординарна особистість, яка розкриває свій потенціал, долаючи життєві труднощі. Під час переломного моменту, коли до Єлизавети повертається чоловік з табору, її губить рутинна, і, змирившись із обставинами, вона жерт-

вує собою задля налагодженого життя близьких. Натомість Ліка постає дещо химерною, яскравою, епатажною, проте не-приспосованою до повсякденного життя. Вона змалечку дивує своїм світосприйняттям, її відлякує реакція інших. У сім років вона намалювала плакат із малюнком та підписом, зробленим смішним дитячим почерком: «Люди – ви вільні!» [5, 84], і задоволений батько часто заводив до дитячої кімнати своїх соратників, поки дівчинка не зірвала плакат зі стіни.

Як нам здається, слабкою, непередбачуваною Лікою має пі-клуватися сильна, непереможна Єлизавета. Але як наслідок, стикаючись із життєвими перипетіями, сильні творчі натури ламаються (Ліка пережила нервовий зрив).

Правило жанру авантюрного роману вимагає ефектних сюжет-них перипетій, тож яскравий сюжетний фінал закономірно має міс-це. Однак, протягом усього твору читача не полишає враження єдності таких несхожих, на перший погляд, двох головних героїнь.

Насправді, пропонований Ірен Роздобудько твір – історія із філософською лінією, така собі «філософія життя» забезпече-ного чоловіка, який втратив безцінний скарб, ідучи в майбутнє із повернутою назад головою – до нерозділеного у юнацтві кохан-ня, а, можливо, пристрасного захоплення, що так і залишилося нереалізованим. Невипадково виникає асоціація із «філософією життя» Фрідріха Ніцше, адже Денис цитує саме цього філо-софа у своєму щоденнику, погоджуючись чи не погоджуючись й услід за ним намагається запропонувати власні філософські рефлексії. Слід зупинитися й на філософії Ліки, проголошеній нею у монологіях: «Свобода – можливість бути собою, скрізь і завжди. І коли в тебе вірять, незалежно від прибутків, статусу та одягу. Усього зовнішнього. Свобода – брати на себе якомога більше – в десятки разів більше, ніж можеш витримати. Будеш задихатися, гнутися, але в певну мить відчуєш – вантажу не-має: його «взято», ти вільний – в слові, в побуті, в коханні... Ти навчився розуміти більше, ніж інші» [5, 147].

Гудзик, як заявлено в анотації, може стати певною точкою від-ліку в житті кожного, адже найменшу деталь найлегше загубити, а потім шукати усе життя. Такою є головна ідея твору. Занурюю-чись у перипетії сюжету, на думку спадає пропозиція іншої назви

роману – деталі, яка кардинально змінює життя новоспеченого студента кінофакультету Дениса – це «Вогник» [2, 46]. Спалахуючи періодично у цигарці Єлизавети Тенецької, режисера скандальної як для радянської епохи (а значить забороненої і вилученої з обігу) кінострічки «Божевілля», вогник приваблює Дениса на лавці туристичної бази у далекому 1977-му році й по суті руйнує його. Блукаючий вогник заманує його у верхів'я Карпат, де відбувається злам його життя, а через понад 20 років тут же, у хатині Ганни Тарасівни, мешканки загубленого гірського села, почнеться нова сторінка в історії Ліки, точніше – вже Анжеліки.

До речі, не можна відкидати згаданий В. Градиським «ефект гудзика» [6]. Ідеться про ожинове вино. Цей чарівницький напій придбав у якоїсь тітоньки Денис у 1977-му, намагаючись звабити Ліку. Цей магічний напій, «чорний та густий, як мед... або кров», приготовлений Яківною, подругою Ганни Тарасівни, по суті, повертає до життя Ліку, насамперед поновлюючи здатність спілкуватися із людьми: «Що це було за вино! (...) Я ніби побачила себе із середини, відчула кожную клітину (...) Я намагалася стримуватися, але за мить хвиля вже палахкотіла в горлі, потім зашуміла в голові, шукаючи вихід. Я не знала, що робити, й обхопила голову руками. Голова гула й розколювалася доти, доки гарячий потік сліз не прорвався назовні. Я плакала й сміялася водночас. З кожною хвилиною мені ставало легше, ніби вивертала з себе змій, ящірок, чорну мишву та слизьких пацюків. Ось яке було враження...» [5, 128].

Висновки. З усіх цих спостережень напрошується висновок про те, що у романі української письменниці постає образ жінки – поета, якій потрібно те ж саме, що й кожній жінці – тепло, затишок, душевна рівновага. Ірен Роздобудько досконало знає та відчуває проблеми жіноцтва. У її творах не прослідковується притаманне жіночим романам самоутвердження авторки як жінки через мову. Немає в її творах і чоловічого самоствердження. Особливість прози авторки – створення персонажів, які живуть глибоко в собі – в душі. Тіло як приналежність певній статі тут не відіграє такого важливого значення, як у більшості текстів постмодерної жіночої прози. Письменниця привертає увагу читача до найтонших душевних

порухів, пов'язаних із драмою життя, надає їй експресивного характеру, максимальної емоційності.

Література як інструмент, котрий найбільш тонко відчуває найменші порухи в настроях суспільства, має свою історію ставлення сучасників, літературознавців, письменників до жінки як рівноправного кандидата на творення мистецьких полотен. Ірен Роздобудько прагне показати літературу, яка не моралізує, не повчає, а вчить самотійно мислити та розуміти підтекст її творів.

Summary. Solovyova N. The female prose specific of Iren Rozdobudko (by the roman "Gudzik"). The article deals with genre features and stylistic features of psychologically directed prose Iren Rozdobudko. The focus is on key motifs in female prose, which are the primary elements of the plot of the work. The peculiarities of the problems and plot-plot divisions of the "Gudzik" drama Iren Rozdobudko are considered, philosophical interpretations of the actual issues of freedom and belief are substantiated.

Key words: psychological drama, "female" prose, "philosophy of life", "button effect".

Список використаної літератури

1. Герасименко Н. Особливості творчої манери І. Роздобудько / Ніна Герасименко // Слово і час. – № 11. – С. 36–39.
2. Голобородько Я. Українська fashion-література. Тексти і цінності Ірен Роздобудько / Ярослав Голобородько // Вісник НАН України. – 2010. – № 1. – С. 44–50.
3. Джугастрянська Ю. Ірен Роздобудько: – коли жінка поет... / Ю. Джугастрянська // Дивослово. – 2009. – №1. – С. 59-61.
4. Харчук Р. Особливості жіночого письма / Р. Б. Харчук // Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. / Р. Б. Харчук. – Київ : ВЦ „Академія”, 2008. – С. 180-182.
5. Роздобудько І. Гудзик [роман] / Ірен Роздобудько. – Харків : Фоліо, 2007. – 222 с.
6. Градиський В. На «Гудзик» Ірен Роздобудько [Електронний ресурс] / Володимир Градиський // Вірші, проза, аналітика, огляди. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=28906> – Назва з екрана. – Дата звернення: 17.05.09.

Одержано редакцією – 26.09.17

Прийнято до публікації – 28.09.17